

A BERUHÁZÁSI DÖNTÉSEK ELŐKÉSZÍTÉSÉNEK EGYES KÉRDÉSEI A HAZAI FELDOLGOZÓIPARI VÁLLALATOKNÁL

SOME PRACTICES IN PRE-INVESTMENT PROCESSES APPLIED BY HUNGARIAN MANUFACTURING COMPANIES

Szücsné Markovics Klára

egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Gazdálkodástani Intézet, 3515 Miskolc-Egyetemváros, 06/46/565-111/10-04 m., vgtklara@uni-miskolc.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a beruházások döntés-előkészítésének néhány kérdését mutatja be egy 2012 nyarán a feldolgozóipari vállalatok körében végzett kérdőíves felmérés eredményeire alapozva. A beruházási döntések előkészítése a vállalatok jelentős részénél több hónapig tart, habár a kisvállalatok általában kevesebb időt szánnak rá, mint a nagyvállalatok. A cégek több mint felénél többségében mérnök képzettségű munkatársak vesznek részt a folyamatban. Annak ellenére, hogy a döntés-előkészítési tevékenységek magukban foglalnak műszaki és gazdasági feladatokat egyaránt, a vállalatok 14 százalékánál egyáltalában nem vonnak be közgazdászt a beruházási döntések előkészítésébe. Az egyeztetések keretében szolgáló vitafórumok szervezése kevésbé jellemző a vizsgált vállalatokra: csupán a cégek 14 százalékánál rendeznek minden beruházás esetén egy, 17 százalékánál több vitafórumot a döntés-előkészítés szakaszában.

SUMMARY

This study discusses some pre-investment practices based on the findings of the questionnaire conducted among Hungarian manufacturing companies in 2012. The survey revealed that it takes companies several months to make investment-related decisions. It also showed that small companies spend less time on pre-investment activities than large companies. More than a half of the companies usually involve engineers in preparing investments. Although the preparation of investment projects involves both technical and economic activities, 14% of the companies do not use the services of economists in pre-investment processes. Most companies do not organise investment-related forums or debates either. Only 14% responded that they held one debate and 17% organize several debates during pre-investment processes.

1. BEVEZETÉS

A vonatkozó témában publikáló szerzők egyetértenek abban a kérdésben, hogy a beruházások döntés-előkészítése nagyon összetett, bonyolult folyamat. Barta (1986) már könyve előszavában felhívja a figyelmet arra, hogy a döntés-előkészítés időben és térben folyik. Vargha szerint a beruházás (költségben mért) nagyságával „– sztochasztikusan – egyirányú kapcsolatban van a döntés bonyolultsága, a tervezés, előkészítés munka- és időszükséglete” (Vargha 2001, p. 128.). A folyamat összetett, bonyolult jellegéből adódik a feltételezés, miszerint egy nagy volumenűnek minősülő beruházás megfelelő szakmai színvonalon történő előkészítése hetekig, hónapokig elhúzódó tevékenység-sorozat.

A beruházási döntések szakmai megalapozása nem csupán az idő, hanem az előkészítést végző személyek hozzáértésének is a függvénye, mely szoros kapcsolatban áll a szakmai képzettséggel és a gyakorlati tapasztalattal. A kisvállalatok vezetői, akik gyakran egy személyben tulajdonosai is vállalkozásuknak, képesek arra, hogy teljes egészében átlássák és irányítsák a vállalati folyamatokat. A vállalati gyakorlatban található arra példa, hogy ezen cégek esetében a beruházások döntés-előkészítését is a vezető végzi el. Ezzel szemben a nagyvállalatok vezetői már nem képesek a maga teljességében átlátni a gazdálkodási folyamatokat, ezért nagy valószínűséggel több szakterület képviselőjét (pl. a pénzügyes munkatársat, a termelési osztály vezetőjét stb.) is bevonják a beruházási döntések előkészítési folyamatába. Minél több munkatárs vesz részt a döntés-előkészítési munkálatokban, annál több egyeztetésre van szükség a döntés megalapozásához, ezért a döntés-előkészítésben

résztevők számával egyidejűleg valószínűleg növekszik az egyeztetések keretében szolgáló vitafórumok száma.

Jelen tanulmányban három kérdésre keresem a választ:

1. Mennyi időt vesz igénybe a „nagy volumenűnek” minősülő beruházási döntések előkészítésének a folyamata?
2. Milyen arányban vesznek részt a beruházások döntés-előkészítésében a vállalat mérnökei, közgazdászai és egyéb szakmai képzettségű szakemberei?
3. A döntés-előkészítés során tartanak-e szervezett vitafórumokat a döntési folyamatban résztvevők számára?

2. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Egy szélesebb témakört lefedő kutatás keretében vizsgáltam a beruházási döntések előkészítésének folyamatát. A mintába kerülésnek három, egyidejűleg fennálló kritérium volt a feltétele:

- a vállalat főtevékenységként feldolgozóipari tevékenységet folytasson,
- az értékesítés nettó árbevétele haladja meg a 300 millió forintot, valamint
- az átlagos állományi létszáma legalább 10 fő legyen.

A közel 42 ezer magyar feldolgozóipari vállalat közül 3 334 cég felelt meg egyidejűleg mindhárom feltételnek. A kérdőíves megkérdezés 2012 nyarán, részben levélben, részben elektronikus úton történt. 500 vállalatnak levélben, további 1000 cégnek email-en küldtem ki a kérdőívet. Összesen 76 vállalatból kaptam vissza értékelhető formában kitöltve a kérdőívet, mely 5,1 százalékos visszaérkezési arányt jelent. Ez alacsonynak tűnik, de a hasonló témájú külföldi kutatások esetén is tapasztalható volt hasonlóan alacsony arány: például Brounen, Jong és Koedijk 2002-ben, négy európai ország (Egyesült Királyság, Hollandia, Németország és Franciaország) bevonásával készült kutatása esetén szintén átlagosan 5 százalékos visszaérkezési arány volt jellemző (Brounen és társai, 2004).

Az összességében négyoldalas kérdőív néhány kérdése a beruházások döntés-előkészítési folyamatára vonatkozott. Jelen tanulmányban a döntés-előkészítés időtartamára, a döntés-előkészítésbe bevont munkatársak szakmai képzettségére, valamint a szervezett vitafórumokra irányuló kérdésekre adott válaszok eredményeit mutatom be.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

3.1. A döntés-előkészítés hossza

A hazai feldolgozóipari vállalatok többségénél több hónapot vesz igénybe a beruházási döntések előkészítése. A válaszadók 29 százalékánál 1-2 hónapot, egynegyedénél 3-6 hónapot, 8 százalékánál 6 hónapnál több időt töltenek a beruházási döntések előkészítésével. Csupán a cégek 14 százalékánál tart egy hónapnál rövidebb ideig a döntés-előkészítés, ugyanakkor a vállalatok egyötödénél nagyon változó a döntés-előkészítés időtartama.

Kutatásom során azt is vizsgáltam, hogy van-e különbség a döntés-előkészítés időtartama között a kis- és a nagyvállalatok, valamint a többségi hazai és többségi külföldi tulajdonban lévő cégek között. (Az eredményeket az 1. táblázat összefoglalóan tartalmazza.)

A többségében hazai tulajdonban lévő cégek legnagyobb része, 32 százaléka azt válaszolta, hogy rendszerint 1-2 hónapot vesz igénybe a döntés-előkészítés folyamata, a többségi külföldi tulajdonosú vállalatok esetében a válaszadók 59 százalékánál általában legalább 3 hónapig tart a folyamat. Említésre érdemes, hogy a többségi külföldi tulajdonban

lévő vállalatok közül egyik sem jelölte be a „2-3 hetet” válaszlehetőséget, miközben a többségi hazai tulajdonban lévő cégek egyötödénél éppen ennyi időt töltenek a beruházási döntések előkészítésével. A válaszokból arra lehet következtetni, hogy a többségében külföldi tulajdonban lévő feldolgozóipari vállalatoknál több időt vesz igénybe a döntés-előkészítés folyamata. A tulajdonosi arány és a döntés-előkészítés hossza közötti kapcsolat erősségét a khi-négyzet mutatóval is vizsgáltam, mely azonban laza kapcsolatot mutatott a két ismerv között.

Annak ellenére, hogy a táblázat adatai azt mutatják, hogy a többségi külföldi tulajdonosú vállalatoknál több időt töltenek a beruházási döntések gazdasági előkészítésével, a khi-négyzet teszt csupán laza kapcsolatot jelzett a két változó között. Mivel ezek az eredmények egymásnak ellentmondanak, nem jelenthető ki egyértelműen, hogy a többségi külföldi tulajdonban lévő vállalatoknál hosszabb a döntés-előkészítés folyamata.

1. táblázat: „Általában mennyi időt vesz igénybe az Ön vállalatánál a nagy volumenűnek minősülő beruházási döntések előkészítése?” kérdésre adott válaszok eredményei tulajdonosi arány, illetve vállalati méret szerinti bontásban

A döntés-előkészítési folyamat időtartama	Tulajdonosi arány		Vállalati méret			
	Többségében hazai	Többségében külföldi	Mikrováll.	Kisváll.	Közepes váll.	Nagyváll.
2-3 hét	20%	0%	25%	11%	6%	25%
1-2 hónap	32%	24%	38%	36%	19%	0%
3 hónap vagy attól hosszabb	27%	59%	17%	36%	50%	50%
Nagyon változó	21%	18%	21%	18%	25%	25%

Forrás: A kitöltött kérdőívek alapján saját szerkesztés

Vállalati méret szerint vizsgálva a válaszok megoszlását megállapítható, hogy a közép- és nagyvállalatoknál rendszerint több időt töltenek a beruházási döntések előkészítésével. A mikrovállalkozások nagy részénél 1-2 hónapot vesz igénybe a döntés-előkészítés. A kisvállalatoknak egyaránt 36-36 százalékánál 1-2 hónapig, illetőleg 3 hónapig vagy attól tovább tart a beruházási döntések előkészítése. A közép- és nagyvállalatok felénél legalább 3 hónapos előkészítési folyamat előzi meg a beruházási döntéseket. A vállalati méret és a döntés-előkészítés hossza közötti összefüggés feltárása érdekében diszkriminanciaanalízist és khi-négyzet próbát végeztem. A diszkriminanciaelemzés eredménye 10,96 százalék lett, ami azt jelenti, hogy a vállalat mérete, mint független változó alig 11 százalékban magyarázza azt, hogy a vállalat a döntés-előkészítés hossza szerint melyik csoportba tartozik. Ez nagyon alacsony aránynak számít. A két változó közötti kapcsolat erősségét a khi-négyzet mutatóval is megvizsgáltam, mely közepesen erős kapcsolatot mutatott a vállalat mérete és a döntés-előkészítés hossza között. A táblázatban szereplő adatok és a khi-négyzet mutató által jelzett közepes erősségű kapcsolat arra enged következtetni, hogy valóban van összefüggés a vállalati méret és a döntés-előkészítés időtartama között.

3.2. A döntés-előkészítés folyamatában résztvevő munkatársak szakmai képzettsége

A kutatást arra a kérdésre is kiterjesztettem, hogy rendszerint milyen arányban vesznek részt a beruházások döntés-előkészítésében a vállalat mérnökei, közgazdászai és egyéb szakmai képzettségű munkatársai (pl. jogászok). A kérdésre adott válaszok eredményeit a 2. táblázat összefoglalóan tartalmazza.

A vállalatok több mint felénél (55 százalékánál) többségében mérnök diplomával, 11 százalékánál többségében közgazdász diplomával rendelkező munkatársak vesznek részt a beruházási döntések előkészítésének folyamatában. Olyan vállalat nem volt, amelyiknél csak közgazdászokból áll a döntés-előkészítő csoport, ezzel ellentétben a megkérdezett cégek 5

százalékánál csak egyéb szakmai képzettségűek alkotják a döntés-előkészítést végző „csapatot”. A döntés-előkészítésben résztvevők szakmai képzettségére irányuló kérdést 71 vállalat töltötte ki értékelhető formában. A 71 vállalat közül tíznél egyáltalában nem vannak be közgazdász végzettségű szakembert a beruházási döntések előkészítésébe. Ezen cégek esetében biztosan nem közgazdász szakember végzi a beruházások gazdasági döntés-előkészítését.

2. táblázat: A kérdőívet kitöltő vállalatok megoszlása a döntés-előkészítés folyamatában résztvevő munkatársak szakmai képzettsége szerint

Milyen arányban vesznek részt a vállalati szakemberek a döntés-előkészítés folyamatában?	Vállalatok száma	Vállalatok megoszlása
Kizárólag csak mérnökök vesznek részt	2	3%
Kizárólag csak közgazdászok vesznek részt	0	0%
Kizárólag egyéb végzettségűek vesznek részt	4	5%
1/3 - 1/3 - 1/3 arányban vesznek részt	1	1%
Fele-fele arányban vesznek részt a mérnökök és a közgazdászok	5	7%
Többségében mérnökök vesznek részt	42	55%
Többségében közgazdászok vesznek részt	8	11%
Többségében egyéb végzettségűek vesznek részt	6	8%
Többségében mérnökök és közgazdászok vesznek részt (ugyanolyan arányban)	2	3%
Többségében mérnökök és egyéb végzettségűek vesznek részt (ugyanolyan arányban)	1	1%
Többségében közgazdászok és egyéb végzettségűek vesznek részt (ugyanolyan arányban)	0	0%
Nem töltötte ki vagy nem értékelhető	5	7%
Összesen	76	100%

Forrás: A kitöltött kérdőívek alapján saját szerkesztés

3.3. A döntés-előkészítés során szervezett vitafórumok

A kérdőív egyik kérdésében arra kérdeztem rá, hogy vannak-e a vállalatnál a döntés-előkészítés során szervezett vitafórumok a folyamatban résztvevők számára? A válaszadó cégek 37 százalékánál általában nincsenek vitafórumok, 30 százalékánál csak a vállalatvezetők, tulajdonosok által fontosnak ítélt beruházások esetében tartanak vitafórumot, 14 százalékánál minden beruházás döntés-előkészítése során egy, 17 százalékánál több vitafórumot is rendeznek a döntés-előkészítés szakaszában.

Azon feltételezésből kiindulva, hogy minél több főt vonnak be a beruházási döntések előkészítésének folyamatába, az egyeztetések érdekében annál több vitafórum szükséges, vizsgáltam a döntés-előkészítés folyamatába bevont munkatársak száma szerint is a válaszok megoszlását. (Az eredményeket a 3. táblázat tartalmazza.)

3. táblázat: „Vannak-e a vállalatnál a döntés-előkészítés során szervezett vitafórumok a döntési folyamatban résztvevők számára?” kérdésre adott válaszok eredményei a döntés-előkészítés folyamatába bevont munkatársak száma szerinti bontásban

Vannak-e a vállalatnál a döntés-előkészítés során szervezett vitafórumok	A döntés-előkészítés folyamatába bevont munkatársak száma		
	1-3 fő	4-5 fő	6 főnél több
Általában nem szokott lenni vitafórum.	62%	22%	21%
Csak a vállalatvezetők, tulajdonosok által fontosnak ítélt beruházások esetében szokott lenni vitafórum.	24%	37%	32%
Minden beruházás döntés-előkészítési szakaszában tartunk egy vitafórumot.	14%	22%	5%
Minden beruházás döntés-előkészítési szakaszában több vitafórumot is tartunk.	0%	19%	42%

Forrás: A kitöltött kérdőívek alapján saját szerkesztés

Azon cégek esetében, amelyeknél három főnél kevesebb munkatársat vonnak be a folyamatba, általában nem szoktak vitafórumok lenni. Azon vállalatoknál, amelyeknél négyöt munkatárs készíti elő a beruházási döntéseket, általában a vezetők, tulajdonosok által fontosnak ítélt beruházások esetén szoktak lenni vitafórumok. Azon cégeknél, amelyeknél hat vagy annál több munkatársat vonnak be a döntések előkészítésébe, 42 százalék jelölte meg azt a választ, hogy minden beruházás döntés-előkészítése esetén több vitafórumot is tartanak.

A döntés-előkészítés folyamatába bevont munkatársak száma és a vitafórumok közötti összefüggés feltárása érdekében szintén diszkriminanciaanalízist és khi-négyzet próbát végeztem. A diszkriminanciaelemzés eredménye 48 százalék lett, ami azt jelenti, hogy a döntés-előkészítés folyamatába bevont munkatársak száma, mint független változó 48 százalékban magyarázza azt, hogy a vállalat mely csoportba tartozik aszerint, hogy szerveznek-e vitafórumokat a döntés-előkészítés szakaszában. Ez alacsony aránynak számít. A két változó (a döntés-előkészítés folyamatába bevont munkatársak száma és vitafórumok) közötti kapcsolat erősségét a khi-négyzet mutatóval is vizsgáltam, mely közepesen erős kapcsolatot jelzett a két változó között. A táblázat adatai és a közepes erősségű kapcsolatot jelző khi-négyzet mutató megerősíti azt a feltételezésemet, hogy azoknál a vállalatoknál tartanak több vitafórumot, amelyeknél több munkatárs vesz részt a beruházási döntések előkészítésében.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

Az elvégzett elemzések alapján megállapítható, hogy a hazai feldolgozóipari vállalatok többségénél a beruházási döntések előkészítése több hónapig elhúzódó folyamat. A cégek rendszerint 1-2 hónapot, vagy még ennél is több időt, 3-6 hónapot töltenek a „nagy volumenűnek ítélt” beruházási döntések előkészítésével. A közép- és nagyvállalatok általában több időt fordítanak a döntés-előkészítésre, mint a mikrovállalkozások és a kisvállalatok.

A cégek meglehetősen magas arányánál (55 százalékánál) többségében mérnökök készítik elő a beruházási döntéseket, sőt olyan vállalatok is vannak, amelyeknél egyáltalában nem vonnak be közgazdászt a döntés-előkészítésbe. Ezen cégek esetében biztosan nem közgazdász szakember végzi a beruházások gazdasági döntés-előkészítését. Ez a beruházási döntések szempontjából némi kockázatot jelent, mely csökkenthető lenne, ha a döntés-előkészítés „műszaki” tevékenységeit mérnökök, a gazdasági feladatokat pedig közgazdászok végeznék, és szükség szerint más szakképzettséggel rendelkező szakembereket (pl. jogászokat) is bevonnának a folyamatba.

A döntés-előkészítés folyamatában az egyeztetések érdekében általában szerveznek vitafórumokat a vállalatoknál. A döntés-előkészítésben résztvevők számával egyidejűleg növekszik az egyeztetések keretében szolgáló vitafórumok száma.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. BARTA, I. (1986): A beruházások döntéselőkészítése; Akadémiai Kiadó, Budapest
2. BROUNEN, D. – JONG, A. – KOEDIJK, K. (2004): Corporate Finance in Europe: Confronting Theory with Practice; Financial Management, 33. évfolyam, 4. szám
3. VARGHA, J. (2001): Tartós tőkejavak a vállalati gazdálkodásban; Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc